

Michaela Hejná, Slovotvorba ablautem vs. slovotvorba sufixací v diachronii
(Word-formation by Ablaut vs. Word-formation by Suffixation in Diachrony)
bakalářská práce, ÚAJD FF UK, Praha, červen 2010, 97 s. + 21 s. příloh
posudek vedoucího práce

Předložená bakalářská práce Michaely Hejné se zabývá typologickou charakteristikou odvozování slov ve staré angličtině s důrazem na roli ablautově založených derivačních formací a jejich další, raně středoanglický vývoj. Vychází z obecně známého předpokladu o systémovém ústupu introfektivního principu v období mezi starou a střední angličtinou v morfologii flektivní i derivační, jehož byly ablautové formace nejvýznamnějším strukturálním ztvárněním. Tento ústup studie zkoumá na materiálu manuálně excerpovaném z reprezentativních elektronických slovníkových zdrojů staré a střední angličtiny.

Základním analyzovaným problémem je tedy ústup introflexe, resp. a flexe a její náhrada aglutinačními prostředky – vedle náhrady v podobě strukturálních kompenzací nárůstem polysémie a (především románskými) výpůjčkami, které práce z prostorových důvodů neřeší, avšak systémově k nim přihlíží. Tento problém předkládaná studie zkoumá ověřením – a z valné části i úspěšným prověřením – čtyř základních hypotéz. První hypotézou je nástup tzv. aglutinačních přípon, resp. jejich kvantitativní posílení; druhou hypotézou preference, resp. větší životnost ablautových formací založených na ablautovém vokalizmu přítomného kmene, resp. vokalizmu přičestí trpného. Třetí hypotézu představuje – zčásti symetricky k hypotéze první – ústup introfektivních slovotvorných prostředků (zejména využití palatální přehlásky) a flektivních přípon, resp. morfologických opozic jimi vyjadřovaných. Čtvrtou základní hypotézou je pak sémantická podmíněnost jednotlivých ablautově založených slovotvorných vzorců, resp. nedostatek této podmíněnosti. Ústup ablautově založených struktur zároveň předkládaná analýza vnímá na pozadí masivních ztrát staroanglického lexika do doby středoanglické.

Takto koncipovaná práce se odchyľuje od původního zadání, které předpokládalo analýzu materiálu na základě vybraných slovotvorných rodin (čeledí), a to na obou stranách hranice mezi starou a střední angličtinou. Odchyľka je způsobena zejména dvěma okolnostmi: jednak povahou excerpovaného materiálu, jednak nutností prodlít u některých problémech metodologické a teoretické povahy, jako je např. otázka nulového morfému či kategoriální poměr mezi flektivní a derivační morfologií. Modifikace tématu není na závalu, ale je třeba konstatovat, že v předložené práci dostává poměrně menší prostor, než se původně předpokládalo, situace středoanglická, a tím vlastně i diachronní moment.

V analytické části je třeba ocenit už její předpoklad – ruční sběr a lingvistickou analýzu ablautových formací v rozsahu doposud dostupných písmen A-F *Dictionary of Old English* ve srovnání se svědectvím *Middle English Compendium*. Tato přípravná fáze byla nesmírně pracná a časově náročná a její výsledek, zaznamenaný v řadě přehledných tabulek, poslouží jako cenné východisko k dalším studiím ze staroanglické či obecné historické slovotvorby. K této konkrétní analýze a klasifikaci materiálu nemám významnějších připomínek.

K vlastní obhajobě mám následující připomínky (A), resp. otázky (B):

(A) 1. Důležité rozlišení sufixů „flektivnější“ a „aglutinačnější“ povahy mělo být umístěno v hlavním textu, nikoli jen v poznámce (pozn. 5 na str. 14). Autorka rozdíl mezi nimi aplikuje v práci věcně bezchybně, ale popis přípon jedné i druhé kategorie měl být soustavnější, a to usouvztažením s jejich vymezením v duchu teorie Skaličkovy a Sgallovy (viz str. 26). Předkládaná škála mezi póly flexe a aglutinace tak mohla být

propracovanější: flektivní sufixy nemusejí např. mít vždy dvojí funkci, někdy jsou určeny pouze neslabičností apod. (srov. např. příponu *-e* u staroanglických příslovcí).

2. Diskuse o rozdílech mezi sufixy (zejména na str. 27), jež nutně musí pracovat s termínem *ending*, není terminologicky dost jasná, jakkoli je opět přesná věcně. Zde je třeba si uvědomit, že angličtina vlastně nemá k dispozici dvojici pojmů, jež by odpovídala českému páru *koncovka* a *zakončení*.

3. V diskusi o poměru sufixů a sufixoidů nemá valný smysl srovnávat teoretické postřehy Kastovského s klasickými pracemi typu Wright-Wright.

4. Zejména závěr práce charakterizuje jistá formulační nedotaženost. Zjištění mohla být ve shrnutí formulována ostřeji a přehledněji (srov. např. nejasný vztah obsahu posledních tří odstavců na str. 88).

5. České resumé je psáno dosti kostrbatou češtinou. Vezmeme-li v úvahu, že má perspektivnímu čtenáři práce posloužit jako prvotní orientační bod, měly v něm být hypotézy shrnuty jasnějším a snad i podrobnějším způsobem a nemuselo obsahovat některé nepřesné formulace (např. „diachronií se míní období staroanglické a středoanglické“, str. 95). Na str. 99 došlo k rozházení formátu textu.

- (B) 1. Jak lze charakterizovat (typologická) východiska D. Kastovského vzhledem k postulátům Pražské typologické školy?
2. Vzhledem ke konstatované odchylce od původního zadání práce prosím v rámci obhajoby o stručný strukturní popis typického rozpadu staroanglické ablautově/introflektivně založené slovtvorné rodiny (čeledi).
3. Na jakém základě byla určena *principal part 4* (spolu s *principal part 1*) jako slovtvorně preferenční?
4. Proč je *principal part 1* „most easily recognizable“ (str. 39)?
5. Na základě jakých kritérií probíhal výběr sufixů k analýze?
6. Byl ablaut vůbec někdy – tedy i v čase, kdy býval ještě produktivní – podmíněn sémanticky?
7. Opravdu nemá *crawen* (str. 25) pokračování ve střední angličtině?

Michaela Hejná odevzdala bakalářskou práci, která odráží její soustředěný zájem o historickou lingvistiku a filologii, jasně patrný od samého počátku jejího studia. Materiál shromáždila, analyzovala a studii vypracovala promyšleně a s velkou samostatností. Přes jisté odchýlení od původně zadaného tématu, které lze ovšem zdůvodnit objektivně, i přes občasnou převahu filologického přístupu nad lingvistickým v textu studie, jde o práci vyváženou, jasně formulovanou i strukturovanou, která vyslovené hypotézy potvrzuje, případně ukazuje jako vysoce pravděpodobné.

Z těchto důvodů, a přes připomínky vytčené výše, doporučuji předloženou bakalářskou práci k obhajobě a předběžně ji hodnotím známkou výborně.

Praha, 16. června

Doc. PhDr. Jan Čermák, CSc.